

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΘΔΙΚΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Γ'.

Ὁ τὸν ἐστὶ περὶ τοῦ ἄν. θεοκίρου ἁθροιστῆς
βουλεύσαστο ἢ περὶ παιδείας καὶ αὐτοῦ καὶ
τῶν αὐτοῦ οὐκείων. (Πλάτ. Θεάγης.)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

1881

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ 145

κατὰ λέξιν ἀπομνημόνευσις ἐπιτρέπεται μόνον εἰς ὠρισμένας περιστάσεις, ἀλλὰ προερμηνευθέντος πάντοτε τοῦ ἀπομνημονευτέου ὑπὸ τοῦ διδασκάλου. Ὅρίζονται δὲ πρὸς ἀπομνημόνευσιν ἐκλεκτὰ τεμάχια τοῦ ἀναγνωστικοῦ ἢ τοῦ διδακτικοῦ βιβλίου, ποιήματα, ψαλμοί, καὶ εἴτι τοιοῦτο, ἅτινα δεόν νὰ ἀποστηθίζωνται ἀκριβῶς. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη ὁ διδάσκαλος διδάσκων νὰ μὴ κρατῇ ἀνὰ χεῖρας βιβλίον. Τὸ μάθημα, καθ' ἃ ἐρρέθη, ἀνάγκη νὰ ἔχῃ διατετυπωμένον ἐν τῷ νῶ καὶ καθ' ὕλην καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας. Ἄνευ τοιαύτης προμελέτης τοῦ διδαχθησομένου μαθήματος καὶ προδιατυπώσεως αὐτοῦ οὐδ' ὁ ἐμπειρότατος διδάσκαλος δύναται νὰ διδάξῃ ἐπιτυχῶς.

Ο Λ Ι Γ Α Ι Λ Ε Ξ Ε Ι Σ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ἠδιδαιρέτου ἔχοντος τέσσαρας τάξεις καὶ ἓνα διδάσκαλον

ΥΠΟ Π. Η. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Καθηγητοῦ τοῦ Διδασκαλείου καὶ
Διευθυντοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις προτύπου σχολείου.

Ὡς ἐν παντὶ ἄλλῳ σχεδίῳ οὕτω καὶ ἐν τῷ προγράμματι τῶν μαθημάτων δημοτικοῦ σχολείου οὐδὲν φαίνεται οὔτε περὶ τῆς ἀναγκαίας νοητικῆς καὶ ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς μορφώσεως τοῦ διδασκάλου, οὔτε περὶ τῆς πειρότητος τῆς διδακτέας ὕλης οὔτε περὶ τοῦ διαχειρισμοῦ αὐτῆς τοῦ ὀρθοῦ οὔτε περὶ τοῦ πνεύματος, ὅπερ πρέπει νὰ πνέῃ διὰ παντὸς μαθήματος, οὔτε περὶ τῶν ἀπαραιτήτως ἀναγκαίων διδακτικῶν μέσων. Ἐνταῦθα παρίσταται ἀπλοῦς μόνον κατάλογος γνωστῶν ἄλλως μαθημάτων. Καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶνε πρᾶδοξον τὸ παρὸν πρόγραμμα εἰς τὰς χεῖρας διδασκάλων γλίσχως ἐμμενόντων εἰς τὰ αὐτοῖς γνωστὰ καὶ συνήθη νὰ γαίνη ἀφορπὴ νὰ σκιρτήσωσιν ὑπὸ χαρᾶς διὰ τὸν λόγον ὅτι οὐδεμίαν διαφορὰν βλέπουσι μεταξὺ παλαιοῦ καὶ νέου ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος. Τοιοῦτό τι εἶνε φυσικὸν καὶ δὲν συμβαίνει μόνον εἰς τὰ σχολικά. Ἐκαστος βλέπει ὅ,τι ἠξεύρει. Καὶ κυρίως διὰ τοῦτο δὲν φαίνεται ἡμῖν περιττὴ σύντομος ἐρμηνεία τοῦ προγράμματος.

Ἐκεῖνο ὅπερ προκύπτει καὶ ἐκ τῶν ἐπομένων ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ ὅπερ νομίζομεν καλὸν πρὸς ἀποφυγὴν πάσης παρεξηγήσεως νὰ θέσωμεν μὲ διακριτικὰ γράμματα ἐνταῦθα ἐν ἀρχῇ ὡς λίαν χαρακτηριστικὸν τοῦ παλαιοῦ καὶ νέου δημοτικοῦ σχολείου εἶνε τὸ ἑξῆς: Τὸ καθ' ἡμᾶς δημοτικὸν

σχολείον πρὸς μόρφωσιν τοῦ λαοῦ ἔχει πρὸς τὸ ὑπάρχον παλαιὸν σχολεῖον ὡς θέσις πρὸς ἄρσιν, οὔτε περισσώτερον οὔτε ὀλιγώτερον. Καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ παλαιοῦ δημοτικοῦ σχολείου θεωροῦμεν ταπεινὸν καὶ εὐτελεῖ, καὶ τὸν διοργανισμὸν αὐτοῦ θεωροῦμεν ἀπρόσφορον εἰς σπουδαίαν ἐργασίαν τοῦ σχολείου, καὶ τὰ ὑπάρχοντα διδακτικὰ μέσα κατακρίνομεν ὡς βλαβερά εἰς τὴν μόρφωσιν, καὶ τὴν προπαρασκευὴν τῶν διδασκάλων εἰς τὸ ὑψηλὸν ἔργον βλέπομεν λίαν ἀνεπαρκῆ, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τῆς κοινῆς πρὸς τὸ σχολεῖον παρίσταται ἡμῖν νεκρὸν. Ἡ παιδείσις τοῦ λαοῦ δὲν ριζοβολεῖ οὔτε ἀναθλαστάνει οὔτε καρποφορεῖ ὑπὸ τοιούτους ὄρους. Καὶ ἂν ἐκδίδομεν τὸ παρὸν πρόγραμμα, πράττομεν τοῦτο οὐχὶ διότι νομίζομεν ὅτι αὐτὸ θὰ μεταβάλη ὡς μαγικὴ τις ῥάβδος τὰ πράγματα. Ἡμεῖς δὲν συνειθίζομεν νὰ ἀποδίδωμεν τόσην δύναμιν εἰς τὸ νεκρὸν γράμμα, ὅσην ἄλλοι παραδόξως ἀπέδωκαν ἀπατήσαντες οὕτω καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους. Ἀλλὰ φρονοῦμεν ὅτι πρέπει νὰ γείνη τέλος πάντων ποιά τις ἀρχή. Καὶ ἂν τὸ παρὸν πρόγραμμα παρακινήσῃ τοὺς ὑπάρχοντας διδασκάλους νὰ διατάξωσι τοὺς μαθητὰς ἄλλως ἢ ὅπως κατὰ τὴν παραδεδεγμένην μέθοδον γίνεται καὶ τοῦτο οὐ μικρὰ ὠφέλεια. Τὸ τοιοῦτον σημαίνει ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀρχίζει νὰ παρασκευάζεται πρὸς νέαν κλλιέργειαν. Ἄν ὅμως πρὸς τούτῳ δυνηθῇ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν καὶ ἡ Κυβέρνησις, ὅπως μελετᾷ νὰ πράξῃ, καθοδηγοῦσα τοὺς διδασκάλους εἰς τὸ ἔργον τῶν διὰ καταλλήλου ὁδηγίας ἐν προτύποις σχολείοις, τότε γίνεται τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς βελτίωσιν τῶν δημοτικῶν σχολείων. Τὸ δὲ πρῶτον βῆμα θὰ ἀκολουθήσῃ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ τότε δικαιούμεθα νὰ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς ποτε καλὰ σχολεῖα. Ἀλλ' ὅπως γείνη τὸ πρῶτον βῆμα, γράφομεν καὶ ἡμεῖς τὰ ὀλίγα κατωτέρω. Καὶ πρῶτον μὲν θὰ εἴπωμέν τινα περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ σχολείου, δεύτερον περὶ τῶν ἀναγνωστικῶν βιβλίων καὶ τρίτον περὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ διοργανισμοῦ τοῦ σχολείου καὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῆς διδασκαλίας.

Περὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ νέου δημοτικοῦ σχολείου, δι' οὗ διακρίνεται οὐσίως τοῦ παλαιοῦ, εἶνε ἡ μόρφωσις. Δὲν ἀρνούμεθα ὅτι ἡ λέξις μόρφωσις ἦτο γνωστὴ καὶ πρότερον καὶ ὅτι φέρεται συχνότατα εἰς τὰ στόματα τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' ἡ πλήρης καὶ ἀληθὴς ἔννοια αὐτῆς εἶνε ἔργον τῶν νεωτέρων χρόνων. Εἰς αὐτοὺς ἀνήκει ἐπίσης καὶ ὁ τοσοῦτον ἀκριβὴς καὶ

λεπτομερής διορισμός τῶν μέσων, δι' ὧν ἐργάζονται τόσον ἀκαμάτως τὰ δημοτικά σχολεῖα μάλιστα τῆς Γερμανίας καὶ Ἑλβετίας.

Ὅπου καὶ ἂν στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ εἰς αὐτὰ ἀκόμη τὰ βαναυσότερα ἐπιτηδεύματα, πανταχοῦ ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἂν ἦσαν μορφωμένοι ἄνθρωποι τὰ πάντα θὰ ἐγίνοντο καλλίτερον. Ἄφ' οὗ ἡ μηχανή, ἣν καλοῦμεν πολιτισμὸν, κινεῖται σκοπίμως μόνον μὲ μορφωμένους ἄνθρώπους, πρέπει ἂν θέλωμεν νὰ ἔχωμεν πολιτισμὸν νὰ καταστήσωμεν αὐτοὺς τοιοῦτους. Ἀλλὰ μορφωμένοι ἄνθρωποι δὲν γίνονται ἀφ' ἐαυτῶν, οὔτε οἱ τακτικῶς εἰς τὰ σχολεῖα φοιτῶντες καὶ πολλὰ ἐκεῖ μανθάνοντες ἀλλ' οἱ ὀρθῶς διδασκόμενοι καὶ ἀσκούμενοι. Μόρφωσιν ἄρα καὶ οὐχὶ πελυμάθειαν ζητοῦμεν ἀπὸ τὰ δημοτικά σχολεῖα σήμερον· οὐχὶ ἂν ἀναγινώσκωσι ταχέως οἱ μαθηταί, ἀλλ' ἂν ἐννοῶσι τὰ ἀναγινωσκόμενα, οὐχὶ ἂν ἠξεύρωσι τὴν γραμματικὴν ὅλην ἀπὸ στήθους, ἀλλ' ἂν ἐννοῶσι νὰ διαχειρίζονται ἐν συνειδήσει τὴν γλῶσσαν ὀρθῶς, οὐχὶ νὰ γράφωσι πολυψηφίους ἀριθμοὺς καὶ νὰ ἐκτελῶσι μηχανικῶς τὰς 4 πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς, ἀλλὰ νὰ ἠξεύρουν πῶς πρέπει νὰ σκεφθοῦν καὶ τί πρέπει νὰ πράξουν εἰς πᾶσαν περίστασιν, καθ' ἣν πρόκειται νὰ ὑπολογίσωσι διὰ τῶν ἀριθμῶν καὶ τῶν ἐν χρήσει μέτρων, στιθμῶν, νομισμάτων κ.τ.τ. τῆς χώρας, οὐχὶ νὰ ἀπαριθμοῦν ὀνόματα πόλεων, ποταμῶν, ἑρέων, κατοίκων ἀλλὰ νὰ μάθουν πῶς ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς διαφόρους χώρας ὑπὸ ποίας περιστάσεις ζῆ, πῶς χρησιμοποιεῖ ἢ μὴτὰ ἀγαθὰ τοῦ τόπου, ποῖα τὰ αἷτια τοῦ πολιτισμοῦ ἢ τῆς βαρβαρότητός του, οὐχὶ νὰ ἀπομνημονεύουν ὀνόματα ζώων καὶ φυτῶν ἢ τὰς τάξεις αὐτῶν, ἀλλὰ νὰ ἐννοήσουν τὸν μηχανισμόν καὶ τοὺς ὄρους τῆς ζωῆς αὐτῶν καὶ πῶς δύνανται καλλίτερον νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὡς μέσα εἰς τὰς ποικίλας τοῦ ἀνθρώπου χρείας, ταῦτα καὶ πλεῖστα ἄλλα φαίνονται διακριτικὰ γνωρίσματα οὐσιώδη τοῦ νέου δημοτικοῦ σχολείου ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ. Καὶ κατ' αὐτὸ τὸ μέτρον ἐπιθυμοῦμεν νὰ μετρῶνται ὅλαι αἱ ἐργασίαι τῶν σχολείων. Καὶ ἐκεῖνα νὰ ὀνομάζονται νέα σχολεῖα, τὰ ὁποῖα δι' ὅλων τῶν μαθημάτων μορφόνουν τοὺς μαθητάς. Ὅσα δὲ δὲν κατορθοῦσι τοῦτο νὰ κατατάσσονται εἰς τὰ παλαιά, καὶ ἂν ἐν αὐτοῖς ἐργάζονται νέοι διδάσκαλοι.

Πᾶσα λοιπὸν ἐργασία γινομένη εἰς τὸ σχολεῖον πρέπει νὰ μορφόνῃ. Ἀλλὰ τί εἶνε μόρφωσις; Εἰς τοῦτο πρέπει τις νὰ ἀπαντήσῃ πρακτικῶς, ὅπως γείνη εἰς πάντας καταληπτὸς. Μόρφωσις εἶνε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον γεννᾶται εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς καλῆς διδασκαλίας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ τὸ ὁποῖον μένει εἰς αὐτὸν καὶ ἂν λησμονηθῶσιν αἱ γνώσεις. Ὅταν ὁ μαθητὴς ἀποστηθίσῃ ἢ μάθῃ νὰ διηγήται ἀπλῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰωσήφ, ὅτι ἐπώ-

λησαν αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ του καὶ ὅτι ἐψεύσθησαν πρὸς τὸν πατέρα εἰπόν-
 τες ὅτι ἐσπαράχθη ὑπὸ θηρίων κ.τ.τ. ἂν ὁ μαθητὴς ἔμαθε μόνον τὴν διή-
 γησιν δὲν ἐδιδάχθη δ' ἐξ αὐτῆς οὐδέν, καὶ ἡ λήθη τῆς ἱστορίας δὲν
 ἀφίνει οὐδὲ ἴχνος τι εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ μαθητοῦ, τοιαύτη διδασκαλία δὲν
 μορφώνει, πρέπει νὰ ἐξωσθῆ ἀπὸ τὰ σχυλεῖα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀποστολὴν
 νὰ μορφόνουν. Ἄν ὅμως ἡ διήγησις καὶ ἡ ἐρμηνεία τῆς διδασκαλίας ἐγέ-
 νετο τοιοῦτοτρόπως, ὥστε ὁ μαθητὴς νὰ ἐδιδάχθη ἐκ τῆς ἱστορίας ὅτι ἡ
 πώλησις καὶ παντὸς ἄλλου ἀνθρώπου, πολλῶ δὲ μᾶλλον τοῦ ἀδελφοῦ εἶνε
 κακία μισητὴ καὶ εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς πάντα ἀληθῆ χριστιανὸν καὶ ὅτι
 ὄχι μόνον δὲν εἶνε συγκεχωρημένον νὰ πωλῶμεν τοὺς ἀδελφούς μας, ἀλλ'
 ἔχομεν καθήκον καὶ νὰ ἀγαπῶμεν καὶ προστατεύωμεν αὐτούς, ἂν εἴμεθα
 μεγαλείτεροι ἢ εἰς καλλιτέραν ἐκείνων θέσιν, ὅπως ἀναδείξωμεν αὐτοὺς
 ἀνθρώπους καλοὺς, ἂν οἱ μαθηταί, ἀναλεγόμενης τῆς ἱστορίας, αἰσθάνον-
 ται ἀποστροφὴν εἰς τὴν βδελυρὰν πράξιν τῶν ἀδελφῶν τοῦ Ἰωσήφ ἢ καὶ
 ψιθυρίζουσιν ἐν ἑαυτοῖς « κακοὶ ἀδελφοί, » ἡ διδασκαλία εἶνε μορφωτική.
 Καὶ ἂν ὁ χρόνος ἤθελε ρίψει εἰς λήθην τὰ καθ' ἕκαστα τῆς ἱστορίας τοῦ
 Ἰωσήφ, ὁ μαθητὴς δὲν συναπώλεσε τὸ πᾶν ἀλλ' ἐναπέμεινε εἰς αὐτὸν ἡ
 οὐσία τοῦ μαθήματος, καὶ ἡ οὐσία αὕτη εἶνε ἡ μόρφωσις. Καὶ ἕτερον πα-
 ράδειγμα. Ὄταν διδάσκωμεν τὴν Ἰαπωνίαν, ἂν μὲν οἱ μαθηταὶ μάθωσιν
 ὅτι ἡ Ἰαπωνία ἀπαρτίζεται ἐκ τεσσάρων μεγάλων νήσων καὶ 3850 μι-
 κρῶν, ὅτι ἔχει πόλεις τὴν Καγασίμαν, Κότσην, Κίοτον, Τόκιον, Ματσου-
 μάσην, Χακοδάδην κλπ. ὅτι εἶνε λαὸς φιλοπρόοδος καὶ εἰς τὰς τέχνας καὶ
 εἰς τὰς ἐπιστήμας, ὅτι ἡ Ἰαπωνία ἔχει κλίμα εὐκραὲς πλὴν τῶν βορείων
 μερῶν, ὅπου ὑπάρχει πολὺ κρύος καὶ ἄλλα τοιαῦτα, αἱ γνώσεις αὗται
 οὕτω μεταδιδόμεναι δὲν μορφοῦσι. Καὶ ἂν οἱ μαθηταὶ μετὰ τινὰ χρόνον
 λησμονήσουσιν, ὅπερ λίαν πιθανὸν ἢ καὶ τὸ χειρότερον ἂν συγχύσουσιν αὐτὰς
 πρὸς ἄλλας γνώσεις ἄλλων χωρῶν συγγενεῖς, ὅπερ λίαν εὐκόλον, τότε ἡ
 διδασκαλία ὄχι μόνον δὲν ὠφέλησεν, ἀλλὰ καὶ ἔβλαψε. Ἄν ὅμως οἱ μα-
 θηταὶ ἤθελον διδαχθῆ ὅτι ἡ Ἰαπωνία ἄλλοτε φαίνεται νὰ ἦτο ἠνωμένη
 μετὰ τῆς Ἀσίας, ὅτι ἀπεχωρίσθη ὅπως καὶ πλεῖσται ἄλλαι νῆσοι καὶ τοῦ
 παλαιοῦ καὶ νέου κόσμου ἔχουν ἀποχωρισθῆ, ὅτι οἱ κάτοικοι εἶνε γοργοὶ
 τὸν νοῦν καὶ ἐργάζονται δραστηρίως πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ'
 ὁ πολιτισμὸς εἰσάγεται ἀκρίτως καὶ μετὰ τόσης σπουδῆς, ὥστε ἀντὶ νὰ
 ὠφελῆ, βλάπτει, καὶ ταῦτα δὲ πάντα διὰ πολλῶν παραδειγμάτων ἱκανῶς
 ἀποδειχθῶσιν, ὅτι τὸ κλίμα εἶνε εὐκραὲς ἕνεκα τῆς θαλάσσης, ἥτις τὸ μὲν
 θέρος μετριάζει τὴν θερμότητα διὰ τῶν θαλασσίων ἀνέμων, τὸν δὲ χει-
 μῶνα τὸ ψῦχος διὰ τῶν θερμῶν θαλασσίων ρευμάτων, τὰ ὁποῖα νοτιόθεν

ἐκ τῆς νήσου Φορμύζας ἀρχόμενα κατευθύνονται πρὸς βορρᾶν προσεγγίζοντα εἰς τὴν Ἰαπωνίαν, ὅτι τὰ βορειότερα τῆς Ἰαπωνίας μέρη εἶνε ψυχρὰ ἕνεκα τῆς γείτονος ψυχρᾶς χώρας καὶ τῶν ψυχρῶν πολικῶν ρευμάτων τῆς θαλάσσης, τότε οἱ μαθηταὶ ἤξεύρουσιν ὅτι τὰ φαινόμενα τὰ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς Ἰαπωνίας παρουσιαζόμενα ἀνάγονται εἰς αἰτίαις καὶ ὅτι ὅπου ὑπάρχουσιν αἱ αὐταὶ αἰτίαι ἐκεῖ θὰ παρουσιάζωνται καὶ τὰ αὐτὰ φαινόμενα, τότε οἱ μαθηταὶ αὐτοὶ ἐλαττοῦ ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης γεωγραφικὴν τινὰ μὲν ἔχουσιν, ἣτις καθιστᾷ αὐτοὺς ἱκανοὺς οὐ μόνον τὰ τῆς Ἰαπωνίας ἀπταιστώσως νὰ λέγωσιν, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ ἐν ἄλλαις χώραις, ὅπου ἤθελον παρουσιασθῆ ὁμοία φαινόμενα, νὰ ἀναζητῶσι τὰς αὐτὰς αἰτίαις.

Καὶ ἕτερον παράδειγμα ἐν τῇ ἀριθμητικῇ.

Πρόκειται ὁ μαθητὴς νὰ λύσῃ τὸ ἐξῆς πρόβλημα: Πόσον χρόνον ἀρκεῖ πενταήμερος ζωοτροφία 9 ἀνθρώπων δι' ἓνα μόνον ἄνθρωπον. Ἄν ὁ διδάσκαλος εἶπῃ ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν πολλαπλασιάζομεν τὸ 9 μὲ τὸ 5 καὶ τὸ ἐξαγόμενον 45 εἶνε ὁ ζητούμενος ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν, τότε ἡ διδασκαλία τῆς ἀριθμητικῆς δὲν μορφώνει καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶνε ὅτι ὁ μαθητὴς δὲν δύναται νὰ λύῃ ἄλλα προβλήματα διαφόρου φύσεως, διότι δὲν ἐδιδάχθη πῶς πρέπει νὰ ὀδηγηθῆται σκεπτόμενος εἰς τὴν κατάστρωσιν αὐτῶν. Ὅταν ὁμοίως ὁ διδάσκαλος ὀδηγήσῃ τοὺς μαθητὰς πῶς νὰ σκέπτονται διὰ νὰ καταστρόνουν ἕκαστον πρόβλημα π. χ. λέγει αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρω προβλήματος ὅτι εἰς ἄνθρωπος τρώγει μόνον τὸ ἕνατον ἐκείνης τῆς τροφῆς, ἣν τρώγουν 9 ἄνθρωποι, ἐπομένως θὰ διέλθῃ χρόνον, ἀφ' οὗ τρώγῃ 9άκις ὀλιγώτερον, 9άκις περισσότερον ἢ ὅσον διέρχονται οἱ 9 ἄνθρωποι ἤτοι $5 \times 9 = 45$ ἡμέρας, ἡ διδασκαλία αὕτη εἶνε μορφωτικὴ διότι ὁ μαθητὴς σκέπτεται ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ ὀδηγεῖται εἰς τὴν ὀρθὴν λύσιν αὐτῶν, καὶ ἂν ἐπαρουσιάζοντο αὐτῷ σχέσεις ὅπως νέαι. Ἡδυνάμεθα ὅ,τι εἶπομεν περὶ τῶν ἰσῶν μαθημάτων καὶ τῆς γεωγραφίας καὶ τῆς ἀριθμητικῆς νὰ ἀποδειξώμεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων μαθημάτων ὅτι καὶ ταῦτα στοχάζονται τῆς μορφώσεως καὶ πρέπει καθ' ὅλους ἴδιον τρόπον νὰ διδάσκωνται. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ζητήματος τούτου πολὺ φῶς μέλλοντος νὰ ρίψῃ καὶ ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν μορφωτικῆς διδασκαλίας καὶ ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ νέου σχολείου εἶνε ἀνάγκη νὰ γείνη ἴδιος ἀλλαχοῦ λόγος.

Περὶ ἀναγνωστικῶν βιβλίων.

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον λοιπὸν θέλει νὰ μορφώσῃ. Ἀποκτᾶται δὲ ἡ

μόρφωσις ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐκ τῶν παραδειγμάτων ὑποδηλοῦται οὐχὶ διὰ παντοίας ὕλης, ἀλλὰ δι' ὕλης, ἐξ ἧς εἶνε δυνατόν νὰ ἐξαχθῇ μόρφωσις. Τα ἡμέτερα δημοτικά σχολεῖα, ἂν δὲν ληφθῇ πρόνοια περὶ καταλλήλου ὕλης πρὸς διδασκαλίαν, περὶ μορφωτικῆς ὕλης, πάντοτε θὰ ἀστοχοῦν τοῦ σκοποῦ των, καὶ ἂν οἱ διδάσκαλοι ἤθελον εἶσθαι μεθοδικώτατοι περὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων. Ἐξ ἀκάρπου δένδρου καὶ ὁ σοφώτατος γεωργικὸς δὲν δύναται νὰ συγκομίσῃ καρπούς. Περὶ τοῦ τοιούτου ἐνομίσαμεν ὅτι ἔπρεπε νὰ κάμωμεν μακρότερόν πως λόγον, καθ' ὅσον ὡς πρὸς τὴν ἐκλογὴν τῆς ὕλης φαίνεται μεγάλη ὀλιγωρία εἰς τὰ πλεῖστα τῶν βιβλίων τῶν γεγραμμένων δῆθεν κατὰ τὴν νεωτέραν ἢ κατὰ τὴν νεωτάτην μέθοδον. Εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία ἀποδίδομεν σημασίαν καθ' ὅσον ταῦτα εἶνε προωρισμένα νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς πολλὰς ἀξιώσεις. Δι' αὐτῶν ἐν τῷ ἀδιαιρέτῳ σχολεῖῳ μάλιστα πρόκειται οἱ μαθηταὶ νὰ λάβωσι μόρφωσιν ἐθνικὴν, μόρφωσιν κοινωνικὴν, μόρφωσιν ἠθικὴν, μόρφωσιν γλωσσικὴν, μόρφωσιν καλλισθητικὴν. Καὶ διὰ τοῦτο πρέπει καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτῶν καὶ τὸ εἶδος τῆς παραστάσεως νὰ εἶνε τοιοῦτο, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνωνται πάντες οἱ σκοποὶ αὐτοῦ. Ὁ μέγας τῆς Γερμανίας φιλόσοφος καὶ μέγας παιδαγωγικὸς, ὁ Ἰωάννης Φ. Ἐρβαρτος εἶπεν ὅτι δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ συγγράψῃ τις βιβλίον μορφωτικὸν διὰ τοὺς μικροὺς μαθητάς, διότι ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔχει μόνον νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἀληθείας τῶν γραφομένων, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ ἐκθέσῃ αὐτὰ οὕτως, ὥστε νὰ διεγερθῇ διαρκὲς ἐνδιαφέρον τοῦ μαθητοῦ πρὸς τὰ ἀναγνωσκόμενα. Καὶ ἂν μὲν ἡ ὕλη, ἔστω καὶ ἐπιστημονικῶς ἀληθὴς, εἶνε ἀνωτέρα τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῶν τάσεων τοῦ μαθητοῦ, ὁ μαθητὴς δὲν ἐνδιαφέρεται, ἂν δὲ κατωτέρα, θεωρεῖ αὐτὴν χυδαίαν καὶ ταπεινὴν καὶ πάλιν δὲν ἐνδιαφέρεται. Ἄν εἶνε μονότονος καὶ διακόπτεται δι' ἠθικολογημάτων, πάλιν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συγκεντρωθῇ ἡ προσοχὴ τοῦ μαθητοῦ. Ἄν εἶνε ἐγκυκλοπαιδική, σύμφυρμα παντοδαπῶν ἀναγνωσμάτων, εἶνε ἀδύνατον νὰ συγκεντρωθῇ διαρκὲς ἐνδιαφέρον, ὁ μαθητὴς τέρπεται μὲν ἀλλὰ δὲν μορφοῦται. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶνε δύσκολον σήμερον νὰ συγγράψῃ τις βιβλίον κλασικόν, παιδικόν, πλούσιον σχέσεων, πλήρες φαντασίας, διδακτικόν καὶ ἐνιαῖον καὶ ἐπειδὴ ὅλα ταῦτα τὰ προσόντα εὐρίσκει ὅτι τὰ ἔχει ὁ Ὅμηρος εἰς τὸν ὑψιστον βαθμὸν συνέστησεν ὁ μέγας Ἐρβαρτος αὐτὸς Γερμανὸς ὢν εἰς Γερμανοὺς παῖδας ὡς ἀναγνωστικὸν βιβλίον συγγραφέα Ἕλληνα τὸν Ὅμηρον. Ἀλλὰ τοῦτο, ὅπερ εὐρίσκει ὁ Ἐρβαρτος κατάλληλον εἰς Γερμανοὺς παῖδας, εἰς ἡμᾶς Ἕλληνας ὄντας πρέπει νὰ θεωρηθῇ καταλληλότατον. Καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον ὁ Ὅμηρος ἐγένετο ἀνάγνωσμα εἰς τοὺς Ἑλληνόπαιδας, ἀλλὰ

καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς Ἕλληνες τοὺς ἀνωτέρω ἐκτεθέντας ὄρους καλοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου ἐκπληροῦντες. Νομίζομεν ἀναγκαιότατον νὰ ὀρισθῆ κατὰ τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τῶν μαθητῶν καὶ τὰς παιδαγωγικὰς αὐτῶν χρείας δι' ἐκάστην τάξιν σειρά ἀναγνωστικῶν βιβλίων. Καὶ ἂν ἐπιτρέπεται νὰ ἐκφράσωμεν τὴν πλήρη ἡμῶν πεποιθῆσιν περὶ τοῦ τίς ὕλη εἶνε καταλληλοτέρα, ὅπως χρησιμεύσῃ πρὸς ἀνάγνωσιν εἰς τοὺς μαθητὰς κατὰ τὰς διαφόρους τάξεις, νομίζομεν ὅτι ἐν μὲν τῇ 1ῃ τάξει τῇ μικρᾷ, πρέπει νὰ εἶνε ἐκλεκτὰ παραμύθια, Αἰσώπειοι μῦθοι καὶ ἔθνικα, παιδικὰ δημώδη ποιήματα ὡς καὶ τινὰ ἐκ τοῦ ἠρωϊκοῦ ἢ μυθολογικοῦ βίου τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ἐν δὲ τῇ 2ᾳ τάξει ὁ Ῥοβινσὼν, ἐν δὲ τῇ 3ῃ ὁ Ὅμηρος καὶ ἐν τῇ 4ῃ ἀναγνώσματα τοῦ Ἡροδότου, ἔργα μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ σκηναὶ ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ὕλη αὕτη καλῶς παρασταθεῖσα φρονοῦμεν ὅτι δύναται νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς πάσας τὰς ἀξιώσεις καλοῦ ἀναγνωστικοῦ βιβλίου. Δοκίμια τοιούτων βιβλίων ἐξεδόθησάν τινὰ πρὸ τινος χρόνου παρ' ἐμοῦ καὶ μετὰ χαρᾶς ὁμολογῶ ὅτι εὔρον καὶ ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκτὸς αὐτῆς μιμητὰς. Εὐχομαὶ νὰ ἀντιληφθῶσι σπουδαιότερον τὸ ἔργον τῶν οἱ συγγραφεῖς παιδικῶν ἀναγνωμάτων καὶ ἀντὶ νὰ κατατρίβωσι τὰς πολυτίμους δυνάμεις τῶν εἰς τὴν συγγραφὴν μωρῶν βιβλίων, νὰ χρησιμοποιοῦσιν αὐτὰς εἰς τὴν παραγωγὴν βιβλίων ἀξίων τοῦ σχολείου καὶ ἀξίων τοῦ ἔθνους.

*Διοργανισμὸς ἀδιαίρετον σχολείου καὶ μηχανισμὸς
τῆς συγχρόνου διδασκαλίας.*

Εἰς ἐκ τῶν πολλῶν καὶ αὐτὸς σπουδαῖος λόγος, δι' ὃν τὰ δημοτικὰ ἡμῶν σχολεῖα δὲν καρποφοροῦσι καὶ δὲν θὰ καρποφορήσωσι ποτε, ἐν ὅσῳ ὑφίσταται ὁ λόγος οὗτος εἶνε ὅτι ἀντὶ νὰ διδάσκῃ μόνος ὁ διδάσκαλος διδάσκουσιν ἐν τῷ σχολεῖῳ καὶ οἱ μαθηταὶ (ἐρμηνευταί). Διὰ νὰ διδάσκῃ τις καλῶς καὶ παιδεύῃ ὀρθῶς, πρέπει νὰ εἶνε φιλόσοφος, λέγει Ἄγγλος σοφός. Κατὰ τὴν ῥῆσιν ταύτην ἀληθεστάτην οὔσαν καὶ διδάσκαλος ἀνεπτυγμένος καὶ εὐσυνείδητος καὶ φιλότιμος δὲν θὰ δυνηθῆ μὲ ὅλην τὴν καλὴν θέλησίν του νὰ ἐκτελέσῃ ὡς πρέπει τὸ ἔργον του. Τί νὰ εἴπωμεν ὁμῶς περὶ διδασκαλίας γινομένης παρὰ μαθητῶν; Εἶνε ἀδύνατον νὰ ὑπολογίσῃ τις τὰς βλαβερὰς συνεπείας, ὧν ἐγένετο αἰτία ἐπὶ τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῆς τύχης τοῦ ἔθνους.

Τὸ κακὸν θὰ ἀρχίσῃ νὰ διορθοῦται, ὅταν ἀνατεθῆ ἡ διδασκαλία μόνον εἰς τὸν διδάσκαλον. Ἀλλὰ θὰ εἴπη τις πῶς εἶνε δυνατόν εἰς διδάσκαλος νὰ διδάσκῃ ὁμοῦ 40, 50 καὶ περισσοτέρους μαθητὰς; Ἐν Γερμανίᾳ συμ-

βαίνει οὐχὶ σπανίως εἰς διδάσκαλος νὰ διδάσκη 100 καὶ 120 μαθητάς, οὐχὶ ἄνευ μικροῦ ἀποτελέσματος. Τὸ τοιοῦτο βεβαίως δὲν εἶνε θαῦμα, ἀλλὰ τέχνη, ἣτις ἐκεῖ ἀπὸ πολλοῦ χρόνου διδάσκεται. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ προγράμματι ἀποβλέπων εἰς τοὺς ἡμετέρους διδασκάλους καὶ ἐνδιαφερόμενος νὰ δυνηθῶσι καὶ οἱ ἡμέτεροι διδάσκαλοι νὰ μεθαρμόσωσιν ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον καὶ χρησιμώτερον τὰ σχολεῖά των, κατέστρωσα ἀπλούστατον πρόγραμμα ἀποφυγῶν νὰ δώσω συνθετώτερον διὰ τὸν φόβον μὴ ἀντὶ τῆς ἐπιδιωκομένης τάξεως καὶ κανονικότητος εἶδομεν βασιλεύουσιν ἐν τοῖς σχολείοις τὴν ἀμηχανίαν καὶ σύγχυσιν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον προετίμησα νὰ θυσιασθῶσιν ὀλίγα καλὰ συνθέτου προγράμματος, διότι τὰ τέλεια ὄργανα εἰς ἀδεξίους χεῖρας γίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἰτία καταστροφῆς τῆς ἐργασίας.

Τὰ δημοτικὰ ἡμῶν σχολεῖα ἔχουσι σχῆμα ἐπιμήκους ὀρθογωνίου. Καὶ ἢ μὲν ἔδρα τοῦ διδασκάλου κεῖται πλησίον μιᾶς τῶν μικροτέρων πλευρῶν τοῦ σχολείου, τὰ δὲ θρανία ἐν τῷ μέσῳ καὶ οὕτως, ὥστε οἱ μαθηταὶ ἐν αὐτοῖς καθήμενοι νὰ βλέπωσι πρὸς τὴν ἔδραν. Χρησιμεύουσι δὲ ταῦτα κυρίως διὰ τὴν γραφήν. Πέριξ δὲ ἔχει τὸ σχολεῖον καθ' ὅλας τὰς πλευράς μεγάλα παράθυρα. Εἶνε ἀνάγκη νὰ γείνη μία μεταβολή. Ἡ ἔδρα τοῦ διδασκάλου πρῶτον πρέπει νὰ τεθῆ ἐν τῷ μέσῳ τῆς μεγάλης πλευρᾶς τοῦ σχολείου στηριζομένη ἐπ' αὐτῆς, τὰ δὲ θρανία νὰ στραφῶσιν ὥστε οἱ μαθηταὶ ἐν αὐτοῖς καθήμενοι νὰ βλέπωσι πάλιν πρὸς τὴν ἔδραν οὕτω κειμένην. Ἐπειδὴ δὲ τὸ φῶς ἔμπροσθεν ἐρχόμενον εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς βλάπτει, διὰ τοῦτο πρέπει τὰ παράθυρα τὰ ὄντα εἰς τὸν τοῖχον τῆς ἔδρας νὰ κλείωνται ἐν καιρῷ τοῦ μαθήματος. Φῶς πιστεύομεν θὰ εἰσέρχεται ἱκανὸν ἐκ τῶν ἄλλων παραθύρων. Τὰ θρανία τοποθετοῦνται ἔμπροσθεν τῆς ἔδρας δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Μετὰ τὰς ἐργασίας ταύτας διαιροῦνται οἱ μαθηταὶ ὅλοι τοῦ σχολείου εἰς τέσσαρα τμήματα. Καὶ τὰ μὲν δύο κατώτερα τμήματα ἀπαρτίζονται ἐκ τῶν μαθητῶν ὅσοι ἀναγινώσκουσι εἰς τοὺς πίνακας καὶ ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς ὀγδόης κλάσεως λεγομένης, τὰ δὲ δύο ἀνώτερα ἐκ τῶν μαθητῶν τῶν συνδιδασκτικῶν λεγομένων τάξεων. Τὰ τμήματα ταῦτα κάθηνται ἕκαστον μὲ ὅλους τοὺς μαθητάς του ὁμοῦ εἰς ὠρισμένα θρανία. Καὶ ἂν μὲν τὰ θρανία εἶνε μικρὰ τὰ ὠρισμένα δι' ἕκαστον τμήμα χωρίζονται ἀπὸ τὰ θρανία τοῦ ἄλλου τμήματος διὰ διαστήματος δύο ποδῶν ἢ καὶ περισσώτερον, ὥστε ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ θὰ ᾧσι τέσσαρα τμήματα θρανίων διὰ διαδρόμων κεχωρισμένα ἀπ' ἀλλήλων. καὶ ἕνα περιδρομον περὶ τὰ θρανία. Ἄν ὁμοῦ εἶνε μεγάλα, ὅπως εἰς τὰ πλεῖστα τῶν θρανίων τῶν δημοτικῶν σχολείων, τότε τίθενται δύο μόνον σειραὶ θρανίων

μὲ ἓνα ἐν τῷ μέσῳ διάδρομον καὶ ἓνα περίδρομον περὶ τὰ θρανία. Ἄν ὅμως τὸ σχολεῖον εἶνε στενόν, ὥστε μόνον μία σειρά θρανίων χωρεῖ, τότε τίθενται τὰ θρανία ὅλων τῶν τμημάτων, τὸ ἐν ὀπισθεν τοῦ ἄλλου. Τοποθετοῦνται δὲ οἱ μαθηταὶ ἐν τοιούτῳ σχολείῳ τὸ μὲν κατώτερον τμημα καλλίτερον εἰς τὰ ἔμπροσθεν θρανία πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ διδασκάλου, τὸ δὲ δεύτερον ὀπισθεν αὐτοῦ καὶ οὕτω καθεξῆς. Εἰς τὸν τοῖχον, ὅπου εἶνε ἡ ἔδρα πρέπει νὰ εἶνε εἷς ἢ καὶ δύο, ἂν ἦνε δυνατόν, μεγάλοι μαυροπίνακες, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ γράφῃ ὁ διδάσκαλος ὑποδειγματικῶς εἰς τοὺς μαθητὰς ἢ θὰ ἰχνογράφῃ ἢ θὰ κάμνῃ ἀριθμητικὴν καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐν τῷ σχολείῳ τούτῳ οὕτω ἐσωτερικῶς διεσκευασμένῳ, οἱ μαθηταὶ ἀκροῶνται τῆς διδασκαλίας καθήμενοι ἐν τοῖς θρανίοις κατὰ τμήματα. Τὰ ἡμικύκλια παύουν, διότι ἔπαυσαν καὶ οἱ ἐρμηνευταί.

Ἄφ' οὗ λοιπὸν τὸ σχολεῖον παρεσκευάσθη ἐκ τῶν ἐνόντων, ὅπως γείνη δυνατὴ ἢ ὑπὸ μόνου τοῦ διδασκάλου διδασκαλία, ἃς ἴδωμεν ἤδη τί ἔχει νὰ κάμῃ ὁ διδάσκαλος.

Ὁ διδάσκαλος κατὰ τὴν πρώτην πρωϊνὴν ὥραν, (τὸ μὲν χειμερινὸν ἐξάμηνον 8ην ὥραν πρὸ μεσημβρίας, τὸ δὲ θερινὸν 7ην ὥραν) ὅτε ἔρχονται εἰς τὸ σχολεῖον μόνον τὰ δύο ἀνώτερα τμήματα τ.ε. ἢ τρίτη καὶ τετάρτη τάξεις ἐρμηνεύει ἐκ τῶν δύο βιβλίων τῶν προωρισμένων διὰ τὰς δύο ἀνωτέρας τάξεις εἴτε τὰ ἀναγνώσματα καθ' Ὅμηρον εἴτε τὰ ἀναγνώσματα καθ' Ἡρόδοτον ἐκ περιτροπῆς τὸ μὲν ἐν ἔτος τὸ ἓν, τὸ δ' ἐπόμενον ἔτος τὸ ἄλλο. Καὶ αἱ δύο τάξεις ἔχουσι τὸ αὐτὸ βιβλίον καὶ συμμετέχουσι πασῶν τῶν ἐργασιῶν ὡς νὰ ἦσαν καὶ αἱ δύο τάξεις μία. Ἡ ἐρμηνεία γίνεται καὶ ὑπὸ πραγματικὴν ὄψιν καὶ ὑπὸ γλωσσικὴν. Οἱ μαθηταὶ καθίστανται προσεκτικοὶ εἰς τὴν ὀρθὴν ἀντίληψιν καὶ ἀληθῆ ἐκτίμησιν τῶν γεγραμμένων. Τοῦτο θὰ συμβαίη καθ' ἐκάστην ἡμέραν πλὴν τοῦ σαββάτου, ὅτε ἔρχεται εἰς τὸ σχολεῖον μόνον ἡ ἀνωτέρα τάξις, ὅπως ἀκούσῃ τὴν ἱεράν κατήχησιν.¹ Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην ὁ διδάσκαλος πρέπει νὰ φροντίσῃ νὰ ἐννοήσουν καλῶς τὸ μάθημα, ὥστε νὰ δύνανται πάντες δι' ἰδίων λέξεων νὰ γράψωσιν αὐτὸ ἐπὶ τετραδίου ἐπίτηδες ὠρισμένου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Διὰ τοῦτο εἶνε ἀνάγκη νὰ γίνηται πολλὴ ἐπανάληψις καὶ μάλιστα ἐκ μέρους τῶν ἀσθενεστέρων μαθητῶν. Ἡ γραφικὴ ἐργασία δὲν εἶνε ἀνάγκη πάντοτε νὰ εἶνε ἐκθεσις τοῦ ἀναγνωσθέντος καὶ ἀναπτυχθέντος τμημαχίου, δύναται νὰ εἶνε καὶ γλωσσικὴ ἐργασία. Ὁ διδάσκαλος ὅμως ὀφείλει κατὰ τὴν διδασκαλίαν νὰ παρασκευάζῃ τοιαύτας ἐργασίας.

¹ Ὁφέλιμον νομίζω νὰ παρακάθηται εἰς τὸ μάθημα τοῦτο καὶ ἡ τρίτη τάξις ἀκροωμένη.

Ἄφ' οὗ διδάσκαλος τελειώσῃ ἐντὸς μιᾶς ὥρας τὴν ἐρμηνείαν μέρους τινὸς ἐκ τοῦ βιβλίου, ὄριση δὲ καὶ τὴν γραφικὴν ἐργασίαν τῶν τάξεων, μεθ' ὧν ἤδη ἐνησχολεῖτο, διὰ τὴν ἐπομένην ὥραν, τότε ἄρχεται νὰ ἐργάζεται μετὰ τὰς δύο κατωτέρας τάξεις, αἵτινες ἤδη ἔρχονται εἰς τὸ σχολεῖον περὶ ὥραν θ' τὸ χειμερινὸν ἐξάμηνον καὶ δ' τὸ θερινόν. Καὶ τὴν μὲν δευτέραν τάξιν κελεύει νὰ ἀντιγράψῃ καθαρῶς τὸ μάθημα ἐκ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, ὅπερ ἠρμηνεύθη τὴν προηγουμένην ἡμέραν καὶ εἰς τὸ ὅποσον οἱ μαθηταὶ θὰ ἐξετασθῶσι πάλιν ὅπως εἶδη ὁ διδάσκαλος κατὰ πόσον οὗτοι ἠσκήθησαν κατ' οἶκον, ἢ καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι πάλιν τὸ αὐτὸ μάθημα καθ' ἑαυτοὺς ἄνευ φωνῆς. Ἡ ἀντιγραφή αὕτη ἢ καὶ ἡ ἥτυχος ἀνάγνωσις θὰ διαρκέσῃ ἀκριβῶς ἡμίσειαν ὥραν. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ὁ διδάσκαλος ἐνασχολεῖται μετὰ τὴν πρώτην τάξιν ἐρμηνεύων καὶ ὑπὸ πραγματικὴν καὶ ὑπὸ γλωσσικὴν ἐποψίν τὸ ἀναγινωσκόμενον μέρος ἐκ τοῦ ἀλφαριθμηταρίου. Ἄφ' οὗ δὲ παρέλθῃ ἡ ἡμίσεια ὥρα, τότε δίδει εἰς μὲν τὴν πρώτην τάξιν νὰ ἀντιγράψωσιν ἀπὸ τοῦ μαυροπίνακος γράμματα καλῶς καὶ εὐκρινῶς γεγραμμένα ὑπὸ τοῦ διδασκάλου καὶ ὄντα ἐξ ἐκείνων, τὰ ὅποια οἱ μαθηταὶ ἐγνώρισαν κατὰ τὴν ἤδη γενομένην διδασκαλίαν ἀναγνώσεως, αὐτὸς δὲ ὁ διδάσκαλος ἀσχολεῖται μετὰ τὴν δευτέραν τάξιν κατὰ τὸ ὑπολειπόμενον ἡμισυ τῆς ὥρας ἐξετάζων τὸ κατ' οἶκον μάθημα καὶ ἐρμηνεύων ἄλλο κατωτέρω μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας. Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον εἶνε ἀνάγκη νὰ γείνη διακοπὴ τῶν μαθημάτων ἐπὶ τέταρτον τῆς ὥρας. Οἱ μαθηταὶ πάντες ἐξέρχονται κατὰ σειράν ἐκ τοῦ σχολείου εἰς τὴν αὐλήν.

Κατὰ τὴν 10 1/4 ὥραν εἰσέρχονται ἅπαντες οἱ μαθηταὶ πάλιν εἰς τὸ σχολεῖον. Καὶ αἱ μὲν δύο ἀνώτεραι τάξεις διδάσκονται ἰεράν ἱστορίαν ἐπὶ ὅλην τὴν ὥραν. Κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον ἀντιγράφουσιν ἢ ἰχνογραφοῦσιν αἱ δύο κατώτεραι τάξεις εἴτε ἰχνογραφήματα καθ' ὑπόδειγμα εἴτε καὶ ἀπὸ τοῦ μαυροπίνακος. Τὸ ἐναντίον συμβαίνει εἰς τὴν ἐπομένην ὥραν, ἰχνογραφῶσιν ἢ ἐκθέτουσι τὰ δεδιδασγμένα αἱ ἀνώτεραι τάξεις, συνδιδάσκονται δὲ ἰεράν ἱστορίαν αἱ κατώτεραι.

Μετὰ μεσημβρίαν αἱ δύο ἀνώτεραι τάξεις ἀκούουσι γεωγραφίαν ἢ φυσικὴν ἱστορίαν, αἱ δὲ δύο κατώτεραι τάξεις ἀντιγράφουσιν ἢ ἀκροῶνται. Κατὰ τὴν ἐπομένην ὥραν αἱ μὲν δύο κατώτεραι τάξεις ἐναλλάξ διδάσκονται ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀριθμητικὴν, κατὰ δὲ τὴν λοιπὴν ἡμίσειαν γράφουσιν ἀριθμοὺς ἢ λύουσι προβλήματα. Ἄπὸ τῆς 4ης ὥρας ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν καθ' ἑκάστην ἢ καὶ περισσότερον γίνονται σωματικαὶ ἀσκήσεις καὶ ἄλλαι μὲν καὶ δὴ καὶ εἰς τὸ κήδημα, εἰς τὸν δρόμον, ὡς καὶ εἰς παιγνίδια ἐθνικὰ ὡς εἶνε τὸ κρυφτὸ ἢ κρυφτοῦλι, ὁ ποντικὸς καὶ ἡ γάτα, κλπ. Κατὰ

τὰς γυμναστικὰς αὐτὰς ἀσκήσεις εἶνε οἱ μαθηταὶ διηρημένοι εἰς δύο τμήματα. Καὶ τὸ μὲν ἓν τμήμα διδάσκεται κατὰ δευτέραν καὶ τρίτην, τὸ δὲ ἄλλο κατὰ πέμπτην καὶ παρασκευήν.

Ἐκ τοῦ μηχανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ἀνεπτύξαμεν ἤδη κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος δύναται ὁ διδάσκαλος νὰ ὀδηγηθῆ τί πρέπει νὰ πράττη καὶ κατὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας. Αἱ ἐργασίαι εἶνε ἐκτὸς ὀλίγων παραλλαγῶν ἓν τισι τῶν μαθημάτων, ὅπως τοῦτο φαίνεται εἰς τὸ πρόγραμμα, αἱ αὐταὶ καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἡμέρας.

Τὴν ¼ μ.μ. ὠρίσαμεν μόνον διδακτικὴν ἐκδρομὴν τοῦ διδασκάλου μετὰ τὰ κατώτερα 2 τμ., εἰς τὴν ὅμως καλὸν εἶνε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμ. νὰ παρευρίσκωνται καὶ τὰ ἀνώτερα τμ. Κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην ὀφείλει ὁ διδάσκαλος νὰ καθιστᾷ τοὺς μαθητὰς προσεκτικοὺς εἰς τὰ φαινόμενα τοῦ οὐρανοῦ, (ποῦ ἀνατέλλει ὁ ἥλιος, ποῦ δύει, ποῖον βόρειον, ποῖον ν. μέρος, ὅτι ὁ ἥλιος ἀλλαχοῦ ἀνατέλλει τὸ χειμῶνα, ἀλλαχοῦ τὸ θέρος κτλ.) εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, αὐτὸ εἶνε ὄρος, κοιλάς, λόφος, ποταμοί, ῥεῦμα, πηγὴ, βρύσις), εἰς τὰ ζῶα, δένδρα, νὰ δεικνύη αὐτοῖς μεμακρυσμένας πόλεις ἢ χωρία, τὰς ὁδοὺς αἵτινες φέρουσιν ἐκεῖ, μεμακρυσμένα ὄρη ἢ ποταμούς, θαλάσσας, λίμνας, νήσους κ.τ.τ. Οἱ μαθηταὶ κατὰ τὴν ἐκδρομὴν ταύτην πρέπει νὰ βαδίζωσιν ἓν τάξει ἀνά δύο ἢ καὶ τέσσαρες, ἂν τοῦτο εἶνε δυνατόν. Ἡ ἐκδρομὴ αὕτη πρέπει νὰ διαρκῆ μίαν τοῦλάχιστον ὥραν.

Ἐν τέλει δὲ συνιστῶμεν εἰς τὸν διδάσκαλον τὴν ἀκριβῆ τήρησιν καὶ πιστὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος, διότι ἄλλως εἶνε ἀδύνατον νὰ εὐδοκιμήσῃ σχολεῖον ἀδιαίρετον.

ΕΙΣΛΓΩΓΗ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑΝ

ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΛΙΟΥΓΚΙΟΥ

μεταγλωττισθεῖσα

ΥΠΟ Ν. ΧΑΛΚΙΟΠΟΥΛΟΥ

Ἐθνος ἱστορικῆς σημασίας ὀφείλει νὰ ἀναφανῆ ὡς πνευματικόν τι ὄλον διὰ γενικῆς τινος ιδέας. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶνε ἡ τοῦ ζῆν δύναμις, ἡ διδοῦσα τῷ ἔθνει τὴν ὑπαρξιν, τὴν αὔξησιν καὶ τὴν ἀκμὴν· αὕτη δηλοῦται εἰς ὅλας τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις τοῦ βίου του, ἐγχαράσσει αὐτῷ τὸν